

УДК 657.631.6.012.12 (045)

Георгієв В.А., асистент кафедри економічної теорії, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

ТЕМПОРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Георгієв В. А. Темпорологічна проблематика економічної діагностики економічного потенціалу підприємства. Виконано аналіз співвідношення економічної діагностики і економічного аналізу. В межах економічної діагностики економічного потенціалу підприємства запропоновано аналіз впливу фактору «час» з використанням емпіричного узагальненого індексу.

Георгиев В. А. Темпорологическая проблематика экономической диагностики экономического потенциала предприятия. Выполнен анализ соотношения экономической диагностики и экономического анализа. В рамках экономической диагностики экономического потенциала предприятия предложен анализ влияния фактора «время» с использованием эмпирического обобщенного индекса.

Georgiyev V. Temporological Problems of the Economical Diagnostics of the Enterprise's Economical Potential. The article analyzes the relationship of economic diagnosis and economic analysis and provides analysis of the impact factor "time" with empirical composite index in the economic diagnosis of the economic potential at the enterprise.

Постановка проблеми – дослідити вплив фактору «час» в економічній діагностиці економічного потенціалу підприємства. Виконати темпоральної редукцію, а саме – елімінавання інших факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями в галузі економічної діагностики займаються багато вітчизняних та зарубіжних дослідників. Особливо слід відмітити наступних: О.О. Гетьман [3], В.М. Шаповал [3], В.М. Геєць [4], С.М. Глухарев [5], О.М. Чеканський [11]. Як показав огляд джерел [3, 4, 5, 11], визначення предметної економічної діагностики не достатньо чітке. Низка авторів взагалі змішують поняття та методики «економічний аналіз» та «економічна діагностика» стосовно досліджень економічного потенціалу підприємства.

В той час, проблема дослідження впливу фактору часу в економічній діагностиці досліджена не повною мірою. Серед авторів, які досліджували зазначену проблематику, наступні: Є.В. Балацький [2], Ю.М. Дерев'янку [6], Л.Г. Мельник [7]. Проте, методики, що елімінують вплив інших факторів за винятком фактор «час», відсутні. Відсутні навіть, методики, що можуть бути використані для емпіричних досліджень впливу фактору час.

Мета статті провести чітке розмежування економічної діагностики та економічного потенціалу, обґрунтувати фактор «час» як критерій цього розмежування, дослідити емпіричний вплив вказаного фактору як головного в темпорологічній проблематиці досліджень економічного потенціалу підприємства.

Викладення основного матеріалу. Як доповіли наші дослідження зазначеної проблематики, економічний аналіз та економічна діагностика розрізняються підходом до фактору «час». Якщо економічний аналіз розглядає час як скаляр, як координату виміру економічних досліджень, то підхід економічної діагностики повинен бути значно інший.

Наприклад, дослідник С.М. Глухарев визначає різницю між економічним аналізом і економічною діагностикою: «економічна діагностика близька до економічного аналізу, але це не те саме. Вони розрізняються за цілями, завданнями, інструментарієм. Аналіз

встановлює кількісне значення параметрів, виявляє відхилення різних параметрів від норми. Діагностика, яка орієнтована на пізнання економічних протиріч, основну увагу приділяє інтерпретації тих або інших економічних результатів діяльності підприємства» [5, с. 6].

Економічні протиріччя розгортаються в часі, виникають в часі. Тому, саме економічна діагностика повинна враховувати час не тільки як координату, а також як фактор, що має суттєвий вплив на фінансовий результат управління та використання економічного потенціалу підприємства.

Тому виникає необхідність визначення категорії «час» в дослідженнях соціально-економічних систем. Як зазначив дослідник проблематики часу (темпорологічної проблематики) А.М. Бич: «...власний час будь-якого матеріального суб'єкту Всесвіту залежить, за винятком всього іншого, і від стану самого суб'єкту, а саме від енергії внутрішніх процесів, що протікають у суб'єкті» [1, с. 74].

Відповідно, час в соціально-економічних системах ми визначили як вплив фінансово-економічного стану підприємства, а саме результат взаємодії внутрішніх господарських процесів, що протікають на підприємстві – тобто відповідна реалізація економічного потенціалу.

Також необхідно окреслити відповідну одиницю вимру часу. На нашу думку, мінімальний відрізок часу – це один робочий (або банківський) день. Тому слід говорити про максимум 365 періодів на рік. Фактор час відповідно, буде вимірюватись наступними базовою та похідними одиницями, що є пов'язані з розрахунком фінансовим результатом господарської діяльності підприємства: 1 (один) день, 1 (один) місяць – 30 днів, 3 (три) місяці (квартал) – 90 днів і 1 (один) рік – 360 (365) днів. Самі періоди виміру час використовуються в фінансовому обліку, економічної статистику, фінансовому та інвестиційному менеджменті.

Дослідив графічне відображення життєвого циклу підприємства, ми прийшли до висновку, що не можна розглядати результуючий показник ведення господарської діяльності – обсяг продажів чи прибуток як те, що залежать переважно від фактору час. Зрозуміло, що фактор «час» має вплив на вартісний вираз чистого доходу та чистого прибутку, проте, користуючись існуючими методами досліджень його неможливо відокремити (тобто провести темпоральну редукцію для фактору «час», елімінуючи інші фактори).

Концепції ділових циклів та довгих хвиль, також опосередкують вплив фактору «час». Відтак, на нашу думку, вимірюванню впливу фактору «час» з використанням ділових циклів, довгих хвиль, показників «життєвий цикл товару», «життєвий цикл підприємства», «життєвий цикл галузі» притаманне протиріччя, тому що вказані концепції та показники мають прихованою складовою тій самий фактор «час», що неможливо відокремити.

Також, більшість методів технічного аналізу, що будують економіко-математичні моделі ґрунтуючись на внутрішніх закономірностей розвитку господарських явищ, не можна використати в так званому реальному секторі, тобто для досліджень економіки та управління підприємствами (не фінансового сектору).

Влив фактору «час» проявляється в: наслідках інфляції; долі впроваджених капітальних вкладень як похідного показнику рецепції оновлення обладнання та виробничих технологій; наслідках зміни цін на ресурси, що споживає підприємство; наслідках зміни цін на готову продукцію підприємства (або товарів, робіт, послуг).

Дослідник Ю.М. Дерев'янюк узагальнив напрями досліджень фактору «час»: «за такими основними напрямами: 1) дія фактору часу на економічні показники через інфляційні процеси (через урахування індексу інфляції); 2) дія фактору часу, що виявляється в умовах розширеного відтворення (через терміни введення в дію нового виробництва, нових виробничих ліній, принципово нового обладнання, заморожування «капітальних» витрат); 3) облік динаміки зміни природних умов (через економічну ціну

природного ресурсу – річну ренту); 4) облік зміни індексу цін (через введення у розрахунок індексу цін на ресурси, що використовуються)... проблема обліку фактора часу зводиться до його вартісної оцінки» [6, с. 8].

Темпорологічні дослідження економічного потенціалу підприємства повинні виконуватись за наступними пунктами:

1. Висування мети, проблеми та завдань темпорологічних досліджень в соціально-економічних системах, в дослідженнях економічного потенціалу підприємств.
2. Темпорологічні підходи визначення показників-індикаторів економічної діагностики для формування науково-методологічної бази управління економічним потенціалом підприємства.
3. Темпорологічне дослідження ресурсів та альтернативних можливостей управління (економічних сценаріїв) та використання економічного потенціалу підприємства.

Використав чотири напрямки, що зазначено вище, пропонуємо на базі кожного напрямків виділити відповідний показник (індекс).

Індекс інфляції зменшує фактичний вартісний вираз фінансового результату, розраховується за формулою [8, с. 183]:

$$I_i = \frac{\sum P_i^1 \cdot Q_i^1}{\sum P_i^0 \cdot Q_i^1} \quad (1)$$

де Q_i^1 – загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) в національній економіці, грн.;

де P_i^1, P_i^0 – відповідно для базового та звітного періоду, ціни однакових товарів, грн.

Відносний термін впровадження нового обладнання та технологій, виражений як відношення вартості оновленого обладнання та технологій звітного періоду до вартості оновленого обладнання та технологій базового періоду, що збільшує фактичне вартісний вираз фінансового результату, розраховується за формулою індивідуального індексу [12]:

$$I_p = \frac{\sum K_1}{\sum K_0} \quad (2)$$

де K_0, K_1 – відповідно для базового та звітного періоду, вартість оновленого обладнання та технологій, грн.

Індекс споживчих цін підприємства, що зменшує фактичний вартісний вираз фінансового результату, розраховується за формулою індексу цін [9, с. 354; 10]:

$$I_{pD} = \frac{\sum P_{iD1} N_{iD1}}{\sum P_{iD0} N_{iD1}} \quad (3)$$

де P_{iD1}, P_{iD0} – відповідно для базового та звітного періоду, i -та споживча ціна, грн.;

N_{iD1} – відповідно для звітного періоду, i -тий фізичний обсяг споживання економічних ресурсів, в натуральному виразі;

Індекс цін готової продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства, що збільшує фактичний вартісний вираз фінансового результату, розраховується за формулою індексу цін [9, с. 354; 10]:

$$I_{pS} = \frac{\sum P_{iS1} N_{iS1}}{\sum P_{iS0} N_{iS1}} \quad (4)$$

де P_{iS1}, P_{iS0} – відповідно для базового та звітного періоду, i -та ціна реалізації, грн.;

N_{iS1} – відповідно для звітного періоду, i -тий фізичний обсяг продажів, в натуральному виразі;

Враховуючі позитивний або негативний вплив за кожним із індексів (1-4), ми запропонували узагальнений індекс впливу фактор «час»:

$$I_t = \frac{I_p \cdot I_{pS}}{\max(I_i; I_{pD})} \quad (5)$$

Вираз $\max$ у знаменнику означає, що з індексів інфляції та споживчих цін підприємства обирається найбільша величина (впливи інфляції та споживчих цін перетинаються). Вплив фактору «час» пов'язує внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, мікро та макрорівень ведення господарської діяльності. Якщо індекс впливу фактор «час» більше одиниці, він показує, скільки відносного додаткового фінансового результату (чистий дохід, чистий прибуток) отримано за рахунок позитивного впливу, якщо менш одиниці – то скільки відносного фінансового результату не отримано (чистий дохід, чистий прибуток) за рахунок негативного впливу.

Висновки:

1. Економічна діагностика може проводитись більш повною мірою за умовами дослідження фактору часу на результат господарської діяльності, що формує об'єкт досліджень як темпоральність економічного потенціалу підприємства. Економічна діагностика відрізняється від економічного аналізу саме внаслідок урахування впливу фактору часу;

2. Дослідив темпоральність економічного потенціалу час в соціально-економічних системах ми визначили як вплив фінансово-економічного стану підприємства, а результат взаємодії внутрішніх господарських процесів, що протікають на підприємстві – тобто реалізація економічного потенціалу.

3. Вплив фактору часу на фінансовий результат господарської діяльності підприємства запропоновано оцінювати емпіричним показником – узагальненим впливом фактору часу, що враховує вплив інфляції, вплив споживчих цін підприємства, вплив терміну впровадження нового обладнання та нових технологій і вплив цін готової продукції (реалізації товарів, робіт, послуг тощо).

Список використаних джерел:

1. Бич А.М. Природа времени: Гипотеза о происхождении и физической сущности времени / А.М. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель», 2002. – 288 с.
2. Балацкий Е.В. Понятие времени в экономической науке / Е.В. Балацкий: [Электронный ресурс]: Режим доступа: www.chronos.msu.ru/nameindex/balacky.html
3. Гетьман О.О. Економічна діагностика: [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
4. Геєць В.М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: [Підручник] / Геєць В.М., Клебанова Т.С., Черняк О.І., Іванов В.А. та ін. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 396 с.
5. Глухарев С.М. Економічна діагностика: [Конспект лекцій з курсу для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050107, 8.050107 – «Економіка підприємства»] / Укладач Глухарев С.М. – Харків: ХНАМГ, 2008 – 118 с.
6. Дерев'яно Ю.М. Дослідження місця та ролі фактору часу в економічній діяльності підприємства / Ю.М. Дерев'яно: [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2010_4/3_4.pdf
7. Економіка підприємства: [Підручник] / Л.Г. Мельник; за заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 648 с.
8. Економічна теорія: Політекономія: [Підручник] / під ред. В.Д. Базилевича. – Київ: Знання прес. – 2008. – 719 с.
9. Ефимова М.Р. Общая теория статистики: [Учебник] / Ефимова М.Р., Петрова Е.В., Румянцев В.Н. – М.: ИНФРА-М, 1997. 416 с.
10. Калініченко О.В. Макроекономіка: [Електронний ресурс] / О.В. Калініченко: Режим доступу: http://b-ko.com/book_130_glava_13_2.2.Organizatsion.html

11. Чеканский А.Н. Микроэкономика. Промежуточный уровень: [Учебник] / А.Г. Чеканский, Н.Л. Фролова. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 685 с.

12. Чернова Т.В. Экономическая статистика: [Электронный ресурс] / Т.В. Чернова: Режим доступа: <http://www.aup.ru/books/m81/7.htm>

Ключові слова: економічний аналіз, економічна діагностика, економічний потенціал підприємства, темпоральність економічного потенціалу підприємства, вплив фактору часу.

Ключевые слова: экономический анализ, экономическая диагностика, экономический потенциал предприятия, темпоральность экономического потенциала предприятия, влияние фактора времени.

Keywords: economical analysis, economical diagnostics, enterprise's economical potential, temporality of enterprise's economic potential, factor of time influence.

УДК 658.155.3

Горобець О. С., аспірант кафедри економіки підприємства, Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Горобець О. С. Основи управління витратами в умовах ринкових відносин. У статті розглядаються різні аспекти та труднощі у визначенні поняття «витрати», напрямки досліджень витрат, їх сутність, структура і функції.

Горобець Е. С. Основы управления затратами в условиях рыночных отношений. В статье рассматриваются разные аспекты и сложности при определении понятия «расходы», направления исследований затрат, их сущность, структура и функции.

Gorobets O. Principles of Cost Management in Market Conditions. The article discusses various aspects and difficulties in defining the term "expenses", areas of research costs, their nature, structure and function.

Актуальність проблеми. Дослідження комплексності та системності у визначенні поняття «витрат» є одним з нагальних питань сьогодення, адже перехід економіки до ринкових відносин, надання підприємствам повної економічної самостійності та відповідальності за результати своєї діяльності теоретично мають створити умови для підвищення зацікавленості підприємств у ефективному управлінні витратами виробництва, варто зауважити, що з розвитком глобалізаційних процесів змінилися наукові підходи до визначення основних цілей суб'єктів господарювання з отримання максимального прибутку та забезпечення його подальшого розвитку. Стратегію зменшення витрат змінено на стратегію отримання конкурентних переваг підприємства, і зазвичай можливість отримання майбутнього прибутку вважається одним із суттєвих чинників у оцінці вартості бізнесу.

Аналіз публікацій. Дослідженням проблем управління витратами та вдосконалення підходів до управління та оптимізації витрат приділяли значну увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені: С. Голов, К. Друрі, Р. Каплан, Л. Нападовська, Т. Скоун, В. Сопко, Ч.Хорнгрен, Дж. Фостер, М. Чумаченко, П.Й. Атамас, С.В. Голов, М.Г. Грещак, О.С.Коцюба, О.В. Крушельницька, А.М. Турило. Теоретичні та практичні підходи управління витратами розглядали російські вчені-економісти: А.Н. Асаул, Г.Л. Багієв,